

SELKOKIELTÄ JA STRUKTUURIA ERITYISOPETUKSESSA

Toiminnallinen kehittämishanke

Tarja Kuula

Huhtikuu 2008

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu, ammatillinen erityisopettajakoulutus

4.4.2008

Tekijä(t) Kuula, Tarja	Julkaisun laji Toiminnallisen kehittämishankkeen raportti	
	Sivumäärä 22	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi SELKOKIELTÄ JA STRUKTUURIA ERITYISOPETUKSESSA		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, ammatillinen erityisopettajakoulutus		
Työn ohjaaja Rissanen, Hannele		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Kehittämishankkeen tavoitteena oli tuottaa selkokielineen opetusmateriaali Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinnon 1. vuoden opintokokonaisuuteen Kotien ruoka- ja ravitsemispalvelut ja suunnitella siihen sopiva strukturoitu opetuskokonaisuus. Aiheena oli hygieniosaaminen. Kohderyhmäni oli erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat, joilla on lieviä luku- ja kirjoitustaitoon sekä ymmärtämiskykyyn liittyviä oppimisen ongelmia. Kehittämishanke on toiminnallinen ja sisältää Power-Point -esityksen CD -levyllä. Opetusmateriaali sisältää aihepiirit henkilökohtaisesta hygieniasta, hygieenisistä työskentelytavoista ja puhtaanapitotöistä kotitaloudessa. Tekstin ymmärtämistä vahvistamaan on lisätty piirroksia ja valokuvia sekä kertaustehtäviä. Teoriassa opitun vaiheen jälkeen asia konkretisoituu aina käytännön työnä opetuskeittiöllä, jossa opettajan demonstraatioiden jälkeen opiskelijat harjoittelevat opittavaa asiaa itse. Saavutettu ammattitaito osoitetaan ammattiosaamisen näyttöinä aidoissa tilanteissa oppilaitoksen opetuskeittiöllä. Arvioinnin kohteena on elintarvikehygienian hallinta. Luomalla opetusmateriaalin ja suunnitteleamalla strukturoidun opetuksen sain kehitettyä itselleni toimivat työvälineet, joiden avulla voin auttaa opiskelijoitani saavuttamaan opintokokonaisuuden oppimistavoitteita.		
Avainsanat (asiasanat) Selkokieli, strukturoitu opetus, erityistä tukea tarvitseva opiskelija		
Muut tiedot Selkokielineen opetusmateriaali CD:llä		

4.4.2008

Author(s) Kuula, Tarja	Type of Publication Report on active development project	
	Pages 22	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title SIMPLIFIED LANGUAGE AND STRUCTURE IN SPECIAL NEEDS TEACHING		
Degree Programme Vocational teacher education college, vocational special needs teacher education programme		
Tutor(s) Rissanen, Hannele		
Assigned by		
Abstract The aim of the development project was to produce simplified language teaching material for the first year study module, Domestic Food and Nutritional Services, of the basic diploma in Domestic Science and Consumer Services, and to plan a structured teaching package appropriate for it. The topic area was hygiene expertise. My target group comprised students requiring special support who possess slight learning problems associated with reading and writing skills as well as their ability to comprehend. The development project is of the active type and includes a PowerPoint presentation on CD-ROM. The teaching material covers topics related to personal hygiene, hygienic working methods and waste collection and disposal tasks in domestic science work. In order to reinforce the comprehension of text, drawings and photographs, as well as revision tasks, have been added. After the stage of learning in theory each item always takes on concrete form as practical work in the teaching kitchen, where, following teacher demonstrations, the students practice the matter to be learned themselves. The vocational skill achieved is exhibited as demonstrations of competence in genuine situations in the college's teaching kitchen. The subject of evaluation is management of food hygiene. By creating teaching material and planning structured teaching I succeeded in developing for myself effective tools by means of which I can help my students to attain the learning goals of the study module.		
Keywords Simplified language, structured teaching, student requiring special support		
Miscellaneous Simplified-language teaching material on CD-ROM		

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	2
2. SELKOKIELI.....	3
2.1 SELKOKIELEN MÄÄRITTELYÄ.....	3
2.2 SELKOKIELEN KEHITTYMINEN	4
2.3 SELKOKIELEN KÄYTTÄJÄRYHMÄT	4
2.3.1 Kuvausta keskeisimmistä käyttäjäryhmistä	5
2.3.1.1 Kehitysvammaisuus.....	5
2.3.1.2 Autismi	6
2.3.1.3 Dysfasia	7
2.3.1.4 Lukemis- ja kirjoittamisvaikeudet.....	8
2.4 SELKOKIELEN PERIAATTEITA.....	9
3. OPETUSMATERIAALI	11
4. STRUKTUROITU OPETUS	16
5. OPETUKSEN TOTEUTUS.....	17
5. POHDINTA.....	19
LÄHTEET	21

1. JOHDANTO

Oppiminen ei aina suju ongelmitta. Opiskelijoilla saattaa olla mm. luku- ja kirjoitustaitoon sekä ymmärtämiskykyyn liittyviä ongelmia, jotka hankaloittavat uusien asioiden oppimista jos apua ei ole saatavilla. Tämän kehittämishankkeen tavoitteena on tehdä näkymätön näkyvämmäksi ja käsitteellinen konkreettisemmaksi - helpottaa mielenkiintoisen ja tärkeän asian oppimista. Aiheena on hygieniosaaminen selkokielellä.

Työskentelen kotitalousopettajana ammatillisessa erityiskoulutuksessa, jossa opiskelijat opiskelevat Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkintoa. Tästä koulutuksesta opiskelijat valmistuvat kotitalousyrittäjiksi, suurin osa mukauteuin tavoittein.

Tulevana keväänä toteutan ja arvioin oppilaitoksessamme ensimmäistä kertaa ammattiosaamisen näyttöjä erityistä tukea tarvitseville nuorille oppijoille. Opiskelijat antavat ensimmäisen virallisen osanäyttönsä Kotien ruoka- ja ravitsemispalveluista oppilaitoksen opetuskeittiöllä. Arvioinnin kohteena on hygieniosaaminen ja keskeinen osaaminen tulee esille *henkilökohtainen hygienia, hygieeniset työskentelytavat ja käsien peseminen* -toiminnoissa. Näyttösuunnitelmat ovat valmiina ja jo toimielimessä hyväksytyt.

Sen sijaan edellä mainittuun kokonaisuuteen liittyvää opetussuunnitelman mukaista selkokielistä, opiskelijoita motivoivaa, itseohjautuvuutta tukevaa sekä samalla kertaa näyttöön tähtäävää opetusmateriaalia ei vielä ole ollut oppilaitoksellamme olemassa, joten koin sen tekemisen ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi.

Niinpä tämän kehittämishankkeen toiminnallinen osuus on ollut selkokielisen opetusmateriaalin laatiminen erityisopetuksen tueksi. Samaan asiaan olen keskittynyt myös kehittämishankkeen raporttiosuudessa. Jotta selkomateriaalista olisi mahdollisimman paljon hyötyä kaipaa se seurakseen selkeäksi suunniteltua opetusta. Tämän vuoksi keskityn raporttiosuudessa myös hieman strukturoituun opetukseen.

Selkokiehisen opetusateriaalin tein CD -levylle PowerPoint -esityksenä ja tekstin ymmärtämistä vahvistamaan otin kuvia AMMen internet -sivulta. Opetuksen tulen toteuttamaan siten, että teoriassa opittu asia konkretisoituu aina käytännön työnä opetuskeittiöllä aidoissa tilanteissa, joissa opettajan demonstraatioiden jälkeen opiskelijat harjoittelevat opittavaa asiaa itse.

2. SELKOKIELI

Selkokiehinenateriaali painetussa muodossa ei ole paras mahdollinen ratkaisu kaikille. Joskus saattaa olla välttämätöntä harkita toisenlaisten viestintämuotojen käyttämistä, kuten kuunneltavaaateriaalia, videonauhoja, dvd:tä, symboleja tai interaktiivista tiedonvälitystä. (Euroopan yhteisön selkokieli-ohjeisto 1998/2003, 3.) Tässä keittämishankkeessa rajoitun kuitenkin kirjoitettuun selkotekstiin, koska se on paras tapa välittää tietoa omalle kohderyhmälleni.

Seuraavissa osioissa käsittelen selkokielen määrittelyä, kehittymistä ja periaatteita alan kirjallisuuden pohjalta.

2.1 Selkokielen määrittelyä

Selkokieli on nimensä mukaan selkeää ja sitä on helppo lukea sekä ymmärtää. Se on yleiskielestä mukautettua kieltä, jolloin sen sanasto, rakenteet ja sisältö ovat yleiskieltä helpompaa. Virallisesti selkokielen määritellään seuraavasti: "Selkokieli on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi mukautettua kieltä niitä ihmisiä varten, joilla on vaikeuksia lukemisessa tai ymmärtämisessä tai molemmissa:" (Virtanen 2002, 8).

2.2 Selkokielen kehittyminen

Selkokielisanaa alettiin käyttää Suomessa 1979 ja 1980 -lukujen vaihteessa. Lähes kaiken selkokielen alla tapahtuvan toiminnan taustalla Suomessa on ollut vuonna 1984 perustettu sosiaali- ja terveystieteiden työryhmä. Siihen kuuluu jäseniä niistä järjestöistä, jotka edustavat selkokielen käyttäjiä. Lisäksi opetusministeriön antama rahallinen tuki on ollut edesauttamassa ja vakiinnuttamassa selkokielen asemaa. Opetusministeriön perustama nykyinen Selkokeskuksen selkotyöryhmä jakaa vuosittain avustusta kirjojen tekijöille ja kustantajille. (Aro, Siiskonen & Ahonen 2007, 88.) Tuen ansiosta kirjojen määrä on lisääntynyt ja aihepiirit monipuolistuneet. Nykyisin kirjoja ilmestyy opetusministeriön tuella noin kymmenen vuodessa. ([www. papunet.net/selkokeskus/](http://www.papunet.net/selkokeskus/).) Tärkeimmät selkolehdet ovat Selkouutiset ja sen ruotsinkielinen vastine LL-Bladet, joiden julkaisijana toimii kehitysvammaliitto. Lehdet ovat nähtävänä myös verkkolehtinä Papunetissä, joka on sivusto puhevammaisuudesta ja selkokielestä (www.papunet.net/selkokeskus/). Selkojulkaisuilla on omat nuolimerkkitunnuksensa ja ne toimivat samalla selkokielisyyden takeena. Selkologon myöntää kirjoille ja lehdille Selkokeskuksen selkotyöryhmä ja muille julkaisuille Selkokeskus. (Emt.)

KUVIO 1. Selkotunnus

KUVIO 2: Lastenkirjojen selkotunnus

2.3 Selkokielen käyttäjäryhmät

Selkokielen käyttäjäryhmään kuuluu Suomessa yhteensä noin 200 000 - 350 000 (4-7 %) suomalaisista. Selkokielen tarpeen syyt voivat olla hyvin erilaisia. Henkilöillä voi olla muun muassa luku- ja kirjoitustaitoon sekä ymmärtämiskykyyn liittyviä ongelmia. Näistä rajoituksista kärsiviin ryhmiin kuuluvat

muun muassa vammaisryhmät, joita ovat kehitysvammaiset, autistiset, afaatikot, dysfaatikot ja syntymäkuurot; henkilöt, joilla on lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia; vanhukset, erityisesti dementiaa sairastavat. (Virtanen 2002, 14.) Lisäksi lukutaitovaikeuksia saattaa olla vähäisen muodollisen koulutuksen saaneilla, sosiaalisia ongelmia omaavilla ja maahanmuuttajilla, joiden äidinkieli ei ole heidän uuden kotimaansa virallinen kieli. (Euroopan yhteisön selkokieli-ohjeisto 1993/2003, 4).

2.3.1 Kuvausta keskeisimmistä käyttäjäryhmistä

Seuraavaksi on lyhyesti kuvattu keskeisimpiä väestöryhmiä, jotka Suomessa on katsottu selkosovellutusten ensisijaisiksi käyttäjäryhmiksi.

2.3.1.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvamma on vamma ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella, jolloin kehitysvammaisilla uusien asioiden oppiminen ja muistaminen on vaikeampaa kuin muille ihmisillä. Myös käsitteellinen ajattelu on vaikeaa ja niinpä esimerkiksi luetun ymmärtäminen tuottaa vaikeuksia. Monilla kehitysvammaisilla on lisävammoja, jotka saattavat vaikeuttaa liikkumista, puhetta tai vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. (www.kehitysvammaliitto.fi.) Kouluiässä vaikeudet voivat tulla esille oppimisvaikeuksina ja ne saattavat esiintyä monella osa-alueella muun muassa luku- ja kirjoitustaidon, matematiikan, hahmottamisen, motoriikan ja tarkkaavaisuuden vaikeuksina.

Kehitysvammaiset ovat suurin selkokieltä tarvitseva ryhmä ja heitä on Suomessa noin 35 000 - 40 000. (www.verneri.net). Kehitysvammaisuus voi johtua perintötekijöistä, sikiöaikaisista tai synnytyksen yhteydessä tapahtuneista häiriöistä tai syntymän jälkeisten infektioiden tai tapaturmien aiheuttamista aivovaurioista. (Virtanen 2002, 14 - 14). Syynä voi olla myös äidin korkea ikä, raskauden aikainen alkoholin ja huumeiden käyttö. Kehitysvammaisuuden aste vaihtelee syvästä kehitysvammaisuudesta lievään kehitysvammaisuuteen.

(www.kehitysvammaliitto.fi.)

Kehitysvamma ei ole sairaus, vaan se on vamma joka haittaa jokapäiväistä selviytymistä sitä vähemmän, mitä paremmin yhteiskunta pystyy ottamaan huomioon kehitysvammaisten tarpeet. (www.wikipedia.fi). Jotta kehitysvammaiset ihmiset voisivat elää tasa-arvoisina jäseninä yhteiskunnassa, he tarvitsevat tukea, ohjausta ja palveluita. Nämä voivat liittyä kommunikaatioon, oma-toimisuuteen, kodinhoitoon, sosiaalisiin taitoihin, ympäristössä liikkumiseen, terveyteen, turvallisuuden tunteeseen, kirjallisiin ja suullisiin taitoihin, vapaa-aikaan, opiskeluun ja työhön. Yksilöllinen, tarpeenmukainen tuki auttaa kehitysvammaisia elämään hyvää, heille luontaista, itsenäistä elämää. (www.kehitysvammaliitto.fi.) Vain vamma yhdistää kehitysvammaisia ihmisiä, muuten he ovat samalla tavalla yksilöllisiä kuin muutkin. (Virtanen 2002, 14 - 15.)

2.3.1.2 Autismi

Autismi on neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö, joka aiheuttaa vaihtelevia toimintarajoitteita. Autistisilla henkilöillä aistien välittämä tieto ja sen tulkinta on yksilöllistä ja tavallisesti huomattavan poikkeavaa. Häiriö huomataan lapsessa useimmiten kehityksen siinä vaiheessa, jolloin hänen pitäisi alkaa opetella vuorovaikutustaitoja. (www.autismiliitto.fi.)

Autistinen henkilö kommunikoi poikkeavasti ja hän ajattelee, ymmärtää ja mieltää asioiden merkityksiä ja ympäristöään eri tavalla. Käyttäytymisessä havaittavia piirteitä on puutteellinen kommunikaatio, rajoittunut tai stereotyyppinen käytös, puutteellinen tai poikkeava sosiaalinen vuorovaikutus sekä erilainen tapa reagoida aistiärsykkeisiin. (Emt.) Vaikeimmillaan autismi aiheuttaa toiminnan vajavuuden, joka on samanlainen kuin syntymästään kuurosokeilla. Puolet heistä ei pysty ilmaisemaan itseään puheen avulla. Puheen sijasta tai kommunikoinnin tueksi lapsi/nuori voi tarvita puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (AAC), kuten tukiviittomia, bliss-symboleja ja kuvakommunikaatiota. (Virtanen 2002, 15 - 16.)

Autismin kirjoon kuuluvat autismin lisäksi Aspergerin ja Rettin oireyhtymät.

Autismin kirjon henkilöitä on Suomessa yhteensä arvioilta noin 50 000, joista autistisia on noin 10 000. (Emt.)

Henkilö, jolla on autismi, tarvitsee yksilöllistä tukea kuntoutumiseen. Hyvä kuntoutus toteutetaan yhteistyössä omaisten ja autismiin perehtyneiden ammattilaisten kanssa. Yksilöllinen tuki kuuluu kaikkiin elämän vaiheisiin, mutta tuen luonne muuttuu iän myötä. Peruskuntoutuksessa etsitään oppimisen keinoja ja opitaan arjessa selviytymistä. Keinoja ovat mm. yksilöllisen kommunikointitavan löytäminen ja vahvistaminen, jäsenneilyn eli strukturoidun ympäristön ja työskentelyn ohjaus, sosiaalisten tilanteiden ja vuorovaikutuksen harjoittelu, aistien välittäminen, viestien tunnistaminen ja oman kehon hahmottaminen. (www. autismiliitto.fi.)

2.3.1.3 Dysfasia

Dysfasia on kielenkehityksen vaikeus, joka ilmenee erityisesti puheen tuottamisen ja/tai ymmärtämisen vaikeutena. Dysfaattisen lapsen kielen ja puheen kehitys viivästyy tai on poikkeavaa; sanaston, lauseiden, käsitteiden ja kieliopin oppiminen on hidasta. Kouluiässä vaikeudet voivat tulla esille oppimisvaikeuksina ja ne saattavat esiintyä monella osa-alueella, mm. luku- ja kirjoitustaidon, matematiikan, hahmottamisen, motoristen ja tarkkaavaisuuden vaikeuksina/ongelmina sekä vaikeuksina sosiaalisissa taidoissa. Kommunikoinnin tueksi lapsi/nuori voi tarvita puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (AAC), kuten tukiviittomia, bliss-symboleja ja kuvakommunikaatiota. (Virtanen 2002, 16.) Tärkein dysfaattisen lapsen kuntoutusmuoto on puhe-terapia. Lisäksi hän voi tarvita erimerkiksi toimintaterapiaa tai neuropsykologista kuntoutusta. (www.afasia.fi).

Dysfasia on yläkäsite vaikeille kielen ja puheenkehityksen häiriöille. Se sisältää monia erilaisia oirekuvia ja vaikeusasteiltaan erilaisia ongelmaryhmiä. Dysfasian yleisyys Suomassa on n. 1-3 % kustakin ikäluokasta. Dysfasia katsotaan johtuvan raskauden, synnytyksen tai imeväisiän aikana aiheutuneesta

keskushermoston vauriosta tai toimintahäiriöstä. Usein myös taipumuksilla on merkitystä. Ongelmat ovat usein neurologisia eli aivoperäisiä. (Emt. 16.)

2.3.1.4 Lukemis- ja kirjoittamisvaikeudet

Erityisillä lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksilla tarkoitetaan sellaisia vaikeuksia lukemaan ja/tai kirjoittamaan oppimisessa, joita henkilöllä esiintyy tavanomaiseen opetukseen osallistumisesta ja suhteellisen hyvästä yleisestä älyllisestä kehityksestä huolimatta. Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet ilmenevät usein yhdessä ja monesti puhutaankin lukivaikeudesta tai lukihäiriöstä. Dysleksia -termiä käytetään lukivaikeuden synonyymina ja aikaisemmin on puhuttu myös sanasokeudesta. Lukivaikeutta esiintyy enemmän pojilla kuin tytöillä. Erityisiä lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia esiintyy määritelmästä riippuen 3-10 %:lla kouluikäisistä ja 3-5 % aikuisista. (Virtanen 2002, 17). Koska lukivaikeutta esiintyy suvuittain, sen on ajateltu olevan perinnöllinen ongelma.

(www.kuntotussäätiö.fi.)

Käytännössä lukivaikeus haittaa sujuvan ja ymmärtävän lukutaidon saavuttamista. Lukivaikeuden vuoksi lukeminen on hidasta ja virhealtista, kirjoituksessa on tavallista runsaammin kirjoitusvirheitä ja numerosarjoissa numerot vaihtavat helposti paikkaa. Koska kielellisissä perustaidoissa on puutteita, kaikenlainen tekstintuottaminen on työlästä ja esimerkiksi kieliopin sääntöjen käsittäminen voi olla vaikeaa. Hitaus ja toisaalta hätäisyys leimaavat kaikkea luku- ja kirjoitustaitoa vaativaa työskentelyä. Lukivaikeuteen liittyy usein myös työmuistin kapeus, mikä heikentää kykyä pitää mielessä suullisia ohjeita ja mutkikkaita ajatuskokonaisuuksia: Myös luetun ymmärtämisen vaikeus voi olla osa lukivaikeutta. Lukivaikeus on usein yhteydessä myös muihin oppimisen vaikeuksiin, kuten esimerkiksi vieraan kielen ja matematiikan oppimiseen. Lisäksi lukivaikeuteen voi liittyä motorista kömpelyyttä ja pulmia silmien ja käden yhteistyössä, mikä näkyy heikkoina käden taitoina ja esimerkiksi huonona käsialana. (Emt.)

2.4 Selkokielen periaatteita

Selkokieli on suunnattu erilaisille lukijoille kuin yleiskieli. Selkokielen kirjoittaja suuntaa mukautetun tekstinsä lukijoille, joilla on vaikeuksia lukemisessa tai ymmärtämisessä tai molemmissa. Tietyn lukijan tai lukijaryhmän pitäminen mielessä on ensiarvoisen tärkeää selkotekstin tuottamisessa. (Aro, Siiskonen & Ahonen 2007, 90.) Toisin sanoen on ensiarvoisen tärkeää kartoittaa kohderyhmän kykenevyys vastaanottaa tekstiä ja tuottaa selkoteksti tai muu vastaava selkomateriaali, esimerkiksi symbolit ja merkit, juuri kyseessä olevan kohderyhmän tarpeiden mukaisiksi.

Selkotekstiä ohjaa samat kielioppisäännöt kuin suomen yleiskielessä ja siihen pätevät kaikki yleisen kielihuollon ohjeet, joiden perusteella tekstiä voidaan selkiinnyttää. Parhaimmillaan selkoteksti voi olla yhtä rikasta ja ilmaisuvoimasta kuin yleiskielen tekstikin. Selkotekstin tuottamisessa huomiota tulee kiinnittää luettavuuteen ja ymmärrettävyyteen, erityisesti tekstin sanastoon ja rakenteeseen. Kieltä voidaan yksinkertaistaa monella tasolla, jolloin huomioita voidaan kiinnittää sisältöön (tuttuus, konkreettisuus, rakenne), tekstityyppiin, sanastoon (sanojen pituus, yleisyys), kieliopin rakenteisiin (lauseiden pituus, rakenteiden vaikeus, lauseenvastikkeet ja sivulauseiden määrä) ja ulkoasuun (taitto, kirjasintyyppi, väliotsikointi, kuvitus). (Emt. 90.)

Selkokielen tekstin kirjoittamisesta ja materiaalin tuottamisesta voidaan antaa joitakin ohjeita. Ensin on mietittävä, mitä haluaa sanoa ja miksi ja toiseksi kirjoitus tulee jäsenellä. Vasta sitten kirjoitetaan varsinainen teksti. Lopuksi teksti tulee vielä tarkistaa. Kirjoittamisessa voidaan erottaa neljä vaihetta:

1. Tavoite

- mieti mitä haluat sanoa selkotekstilläsi ja mitä haluat lukijoiden oppivan
- mieti ja pidä mielessäsi, kuka on lukijakuntasi

2. Jäsentely

- rajaa aihe ja jätä ylimääräinen aines pois. Selkotekstiin valitaan yleensä vain tärkeimmät pääasiat aiheesta

- mieti, mitä tietoa lukijoilla on jo aiheesta ja mikä heitä kiinnostaa
- tee lista avainkohdista ja poista tekstit, jotka eivät ole yhteydessä pääta-voitteeseen
- tarkista, että suunnittelemasi tekstin rakenne on johdonmukainen

3. Kirjoittaminen

- suosi yleisiä, tavanomaisia sanoja ja pyri selittämään sanat, jotka oletat lukijalle vieraiksi. Ole varovainen kielikuvien ja abstraktien ilmaisujen sekä suurten lukujen käytössä
- vältä vaikeita ja monimutkaisia sijamuotoja sekä verbirakenteita. Passiivilauseet on hyvä korvata aktiivilauseilla aina kun on mahdollista
- kirjoita lyhyitä sanoja ja lauseita. Ilmaise mieluummin vain yksi tärkeä asia lauseessa. Suora sanajärjestys on yleensä helpompi hahmottaa kuin epäsuora
- kirjoita konkreettista kieltä, anna esimerkkejä ja sido teksti aikaan ja paikkaan jos mahdollista
- vältä viittauksia toisiin kohtiin tekstissä
- käytä ikäryhmään sopivaa kieltä

4. Tarkistaminen

- muokkaa tekstiä ja kirjoita uudelleen tarpeen mukaan
- on hyvä, jos voit luettaa tekstisi jollakulla kohderyhmän edustajalla (Aro, Siiskonen & Ahonen 2007, 90 - 92; Virtanen 2002, 26 - 30.)

Luettavuuteen vaikuttavat myös typografiset tekijät eli tekstin ja kuvien ulkoasu. Tällöin selkotekstissä

- käytetään lukijalle tuttua kirjaintyyppiä
- käytetään mielellään pienaakkosia, ei "SUURAAKKOSIA"
- käytetään muotoiluja harkiten, ei h a r v e n n u k s i a ja harkiten *kursivointia* ja **lihavointia**
- tekstin kirjainkoko on usein hiukan tavallista suurempi (12 -16 kohderyhmästä riippuen)
- rivit ovat lyhyitä
- riviväli on hiukan kirjainkokoja suurempi

- oikea reuna on hieman liehuva
- kappaleet ovat lyhyitä (3 – 15 riviä) ja ne erotetaan selkeästi toisistaan; niiden väliin jätetään tyhjä rivi sisennyksen sijaan
- sanat pyritään kirjoittamaan kokonaisina eli ei tavuteta sanoja, poikkeuksena ovat yhdyssanat yhdysosien välillä
- yhdelle riville pyritään sisällyttämään korkeintaan yksi ajatuskokonaisuus
- lauseet alkavat tavallisesti rivin alusta
- marginaaleissa on riittävästi väljyyttä
- paperi on hyvälaatuista ja mattapintaista
- suositetaan tummaa tekstiä vaalealla pohjalla (mielellään musta/valkoinen)
- tekstissä ja kuvissa on hyvä kontrasti ja painojälki.

(Ari, Siiskonen & Ahonen 2007, 92; Koskela ym. 2006, 4.)

Riippumatta siitä, onko vastaanottajilla huomattavia lukutaito-ongelmia vai osaavatko he lukea yksinkertaista tekstiä, pelkän kirjoitetun selkokielen käytöllä on rajoituksensa. Valokuvat, piirroskuvitus, merkkien ja symbolien käyttö voi välittää viestin niille, jotka eivät osaa lukea, ja vahvistaa lukutaitoisen tekstinymmärrystä. Niinpä erilaisen kirjoitetun materiaalin kuvitus ei ole pelkästään sen ulkoasua parantava elementti, vaan välittää tietoa myös itsessään. Suunniteltaessa ja valmistettaessa selkokielistä materiaalia kuvituksen käyttöä tulee harkita täydentävänä tekijänä. (Euroopan yhteisön sekokieli -ohjeistus 1998/2003, 11.) Kuvien tulee olla selkeitä, olla lähellä sitä tekstiä, johon se kirjoituksessa liittyy, tukea tekstiä ja keskittyä olennaiseen (Aro, Siiskonen & Ahonen 2007, 92).

3. OPETUSMATERIAALI

Valmistamani selkokielinen opetusmateriaali on tarkoitettu tämän hetkisille opiskelijoilleni, joilla on hieman puutteellinen luku- ja kirjoitustaito. Päädyin tekemään materiaalin PowerPoint -esityksenä motivoidakseni opiskelijoita heille harvinaislaatusella opetusmenetelmällä. Runsas kuvien käyttö tekstin yhteydessä edesauttaa asioiden ymmärtämistä. Kuvat materiaaliin olen ottanut AMMeen internet -sivulta (www.edu2.fi/materiaalipankki). AMMe on ammatilli-

seen erityisopetukseen suunniteltu kuva- ja oppimateriaalipankki, joka sisältää sekä piirrettyjä kuvia että valokuvia mm. kotitaloudesta. Käyttäjä voi ladata kuvia AMMeesta internetin kautta omalle koneelleen ja käsitellä niitä vapaasti. (Emt.) Jos lähde on joku muu, on siitä maininta kuvan yhteydessä.

Esitystä täydentää kurssin alussa jaettavat kansiot, jotka sisältävät Power-Point -esityksen kirjallisena materiaalina. Opetusmateriaali on jaoteltu esitykseen ja kansioihin aihepiireittäin seuraavasti:

1. Henkilökohtainen hygienia kotitaloudessa

- osion tavoitteet
- pukeutuminen
- käsihygienia

2. Hygieeniset työtavat

- osion tavoitteet
- työskentelyn puhtaus

3. Puhtaanapitotyö kotitaloudessa

- osion tavoitteet
- ruoka-aineiden säilytys ja paikoilleen vieminen
- astioiden peseminen käsin ja astianpesukoneella
- pöytien pyyhkiminen
- liedon puhdistus
- lattian puhdistus
- työvaihepuhtaanapito

Selkomateriaalin yhteydessä olen pyrkinyt kiinnittämään huomion aiheiden etenemisjärjestykseen, informaation määrään/sivu sekä kuvien määrään. Olen ottanut huomioon myös sen, että tarvittaessa esitystä voidaan muokata, esim. silloin, kun opiskelijoiden tuen tarpeen määrä kasvaa. Tällöin sivuja ja kuvia voi jatkojalostaa siten, että nyt yhdellä PowerPoint -esityssivulla olevat kaksi tai useampi asia erotellaan omille sivuilleen.

Seuraavassa tuon esille luomastani opetusmateriaalista 7 esimerkkisivua, joista voi nähdä miten sivuja on jäsennelty ja kirjoitettu sekä kuvitettu:

Tämän osion tavoitteet ovat:

- Osaat pukeutua keittiötyön edellyttämällä tavalla
- Osaat huolehtia henkilökohtaisesta hygieniasta keittiötyön edellyttämällä tavalla

KUVIO 3. Esimerkki henkilökohtaisen hygienia -osion oppimisen tavoitteista

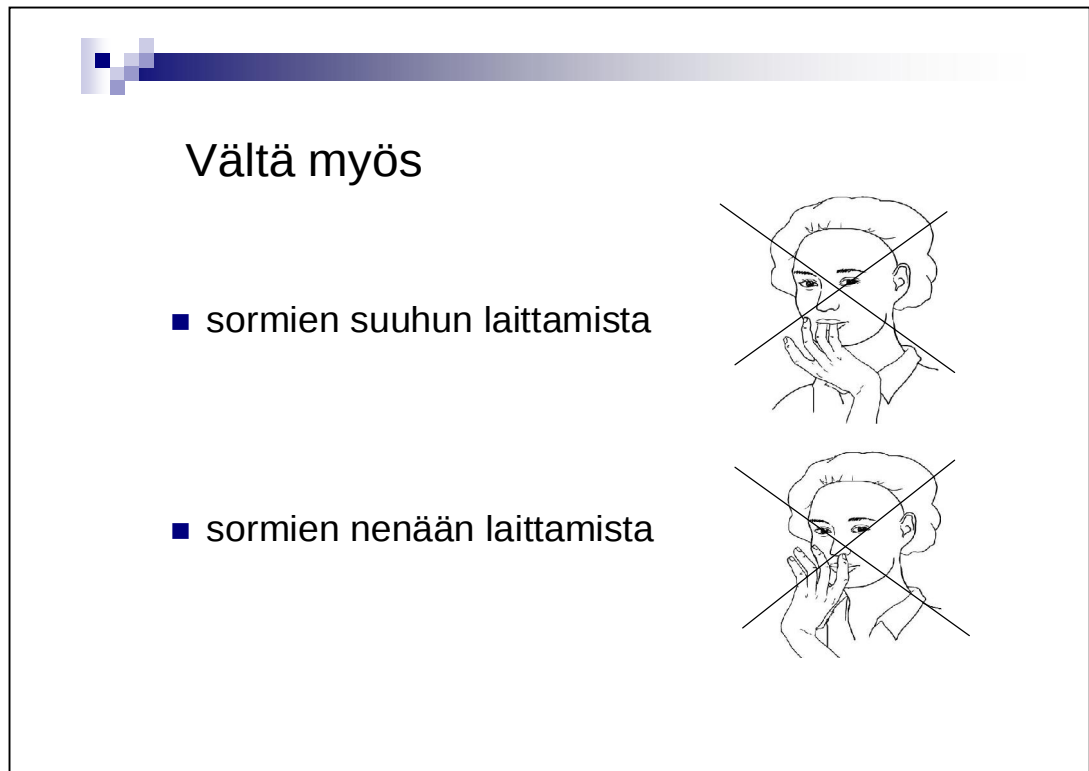

- Hiuksissa on paljon mikrobeja. Siksi sinun pitää käyttää päähinettä aina kun työskentelet keittiössä

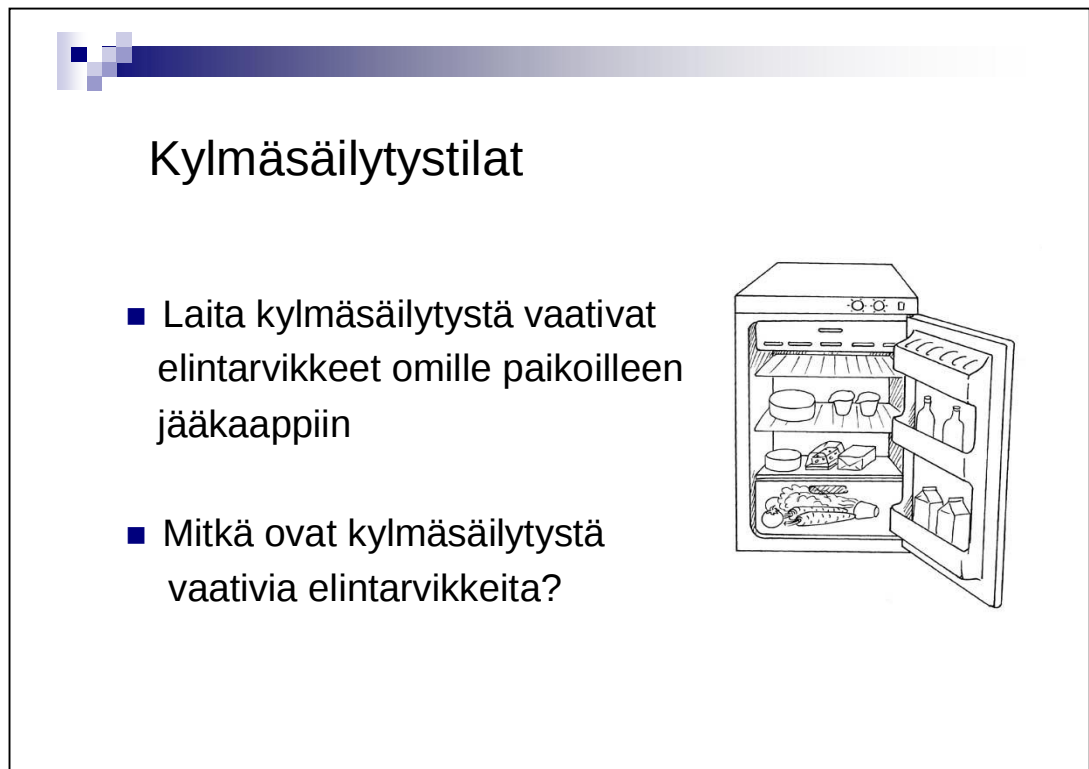

Kuva: www.edu.fi/oppimateriaali/purtavaapuhtaasti

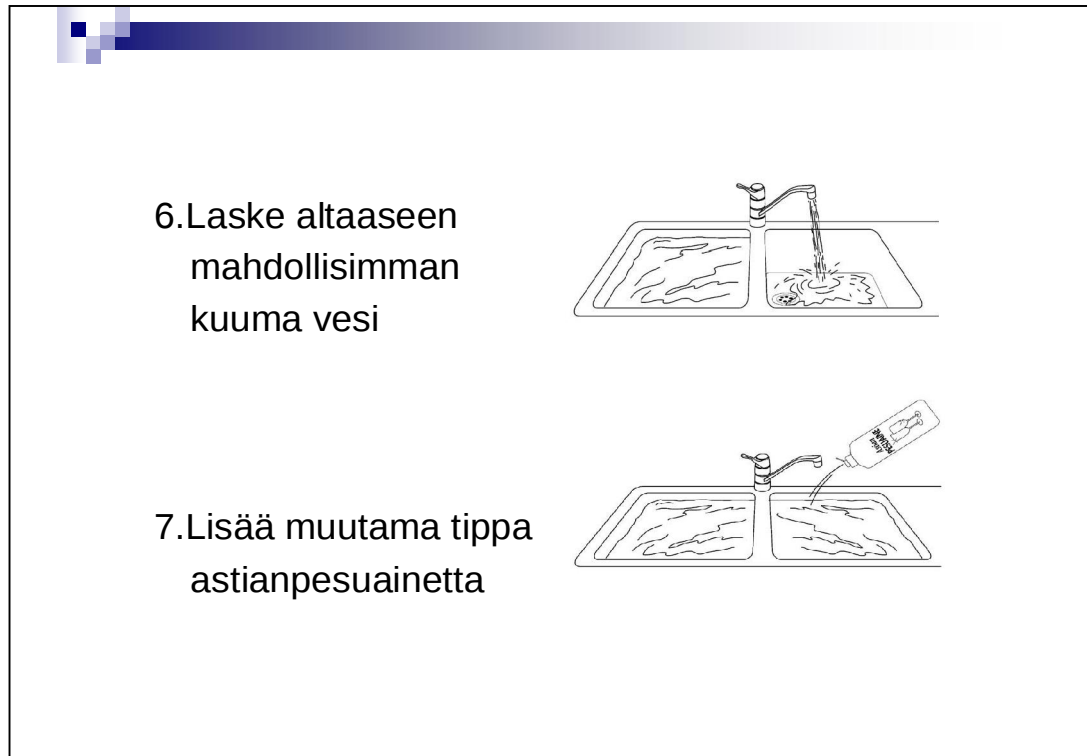
KUVIO 4. Esimerkki päähineen käytön perusteesta

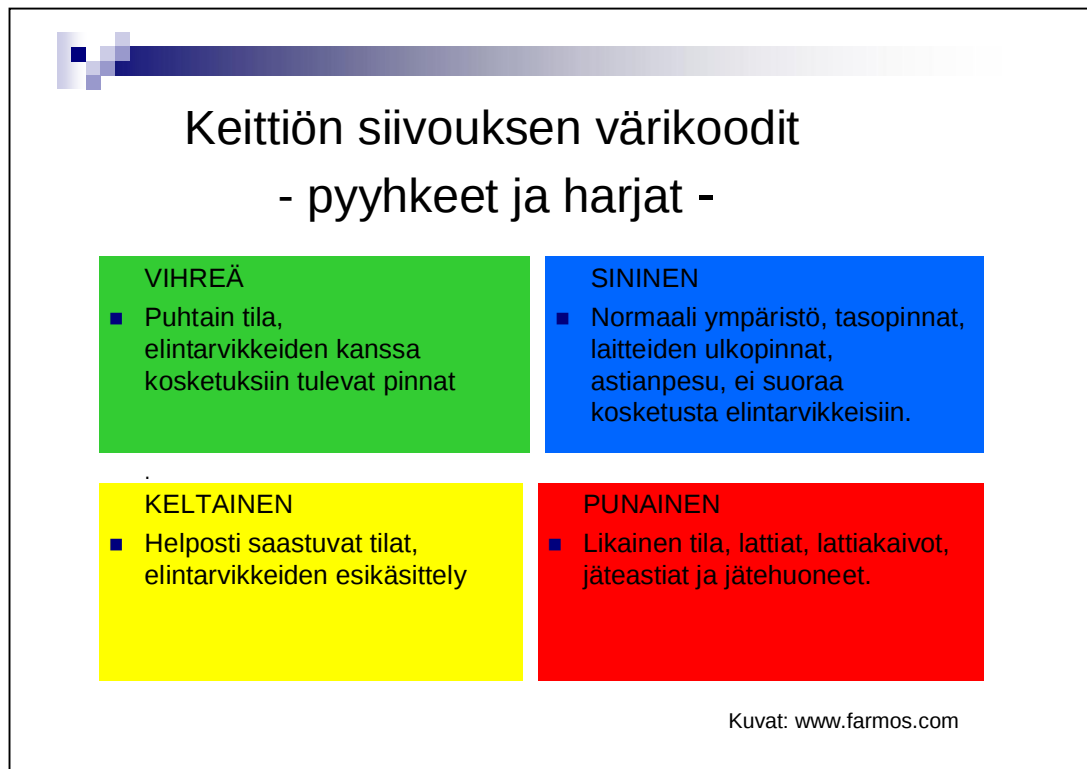
KUVIO 5. Esimerkki epähygieenisistä työtavoista

KUVIO 6. Esimerkki hygieenisistä työtavoista

KUVIO 7. Esimerkki vaiheista 6-7 'astioiden peseminen käsin'

KUVIO 8. Esimerkki värikoodauksesta hygienian välineenä

KUVIO 9. Esimerkki tehtävästä

4. STRUKTUROITU OPETUS

Vaikka kehittämishankkeen pääasiallisena tarkoituksena on ollut tuottaa selkokielistä opetusmateriaalia, olen kiinnittänyt samalla huomiota myös opetuksen muotoon eli siihen, miten tulen järjestämään ja jäsentämään oppimisympäristön jotta opiskelija kokisi olonsa riittävän turvalliseksi toimiakseen mahdollisimman itsenäisesti ja oppiakseen uusia asioita.

Kerolan (2001) mukaan strukturoitu opetus on rakenteeltaan selkeäksi suunniteltua opetusta, mikä auttaa opiskelijaa jäsentämään opiskeluaan ja toimimaan mahdollisimman itsenäisesti. Opetusta suunniteltaessa tulee ottaa huomioon seuraavat rakenteelliset tekijät:

- yhteistyö: ketkä osallistuvat oppimisen suunnitteluun ja seurantaan

- opetuksen sisältö: mitkä ovat oppimistavoitteet
- menetelmä: miten oppija oppii
- kommunikointi: miten oppija ymmärtää ja miten hän viestii
- fyysinen tila: missä paikassa oppiminen järjestetään
- aika: milloin oppimistilanne alkaa, milloin loppuu ja miten usein toistuu
- opiskelijat: ketkä oppimistilanteeseen osallistuvat
- välineet ja toiminta: millä välineillä ja miten toimien oppimistilanne toteutetaan
- seuranta ja palaute: miten oppimista arvioidaan ja miten oppija saa tiedon siitä
- emotionaalinen ilmapiiri: miten oppimisen innostus herätetään ja ylläpidetään
- itseohjautuvuus: miten oppija itse tulee tietoiseksi oppimistaan tukevista struktuureista (metakognitio).

(Kerola 2001, 14.)

5. OPETUKSEN TOTEUTUS

Edelliseen viitaten tulen toteuttamaan opetuksen seuraavasti:

Opiskelijani ovat erityistä tukea tarvitsevia nuoria ja opiskelevat Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen mukautettua perustutkintoa. Opintokokonaisuus liittyy 1. vuoden Kotien Ruoka- ja ravitsemispalvelu -opintoihin. Kurssin pituus on 1 ov eli 25 tuntia lähiopetusta ja tapahtuu yhden jakson aikana, joka on 8 viikkoa. Viikkoa kohti oppitunteja kertyy keskimäärin kolme tuntia. Kurssin sisältö liittyy hygieniosaamiseen: työntekijän hygieniaan, työhygieniaan ja puhtaanapitoon. Kurssiin sisältyy osuus myös mikrobiologiasta, mutta siihen on olemassa jo valmis, kriteerit täyttävä selkokielineen materiaali, joten en nähnyt tarpeelliseksi sen uudelleen tekemistä tässä kehittämishankkeessa. Otan sen kuitenkin huomioon tässä opetuksen suunnitelmassa.

Kurssin alussa kerron opiskelijoille opetussuunnitelman mukaisesta opintokokonaisuuden sisällöstä, tavoitteista ja arviointikriteereistä ja -tavasta. Tässä vaiheessa opiskelijoilla on mahdollisuus esittää omia toiveitaan ja ajatuksiaan kurssin sisällöstä, jotka pyrin ottamaan huomioon mahdollisuuksien mukaan.

Oppimistavoitteina ovat, että opiskelija osaa pukeutua elintarviketyön edellyttämällä tavalla sekä osaa huolehtia henkilökohtaisesta hygieniasta elintarviketyössä ja osaa pitää keittiön siistinä ja puhtaana elintarviketyön edellyttämällä tavalla.

Päivien kulku etenee aina saman kaavan mukaisesti. Tunnin alussa orientoin opiskelijat kertomalla ja kirjoittamalla esimerkiksi taululle päivän aiheet, päivän kulun ja päivän tavoitteet. Motivointi tapahtuu mielekkäillä opetusmenetelmillä ja kytkemällä opetettavia asioita aina mahdollisuuksien mukaan opiskelijoiden henkilökohtaisiin kokemuksiin ja arkielämään.

Tämän jälkeen oppimistilanteet sisäistetään opiskelemalla päivän aihe ja mahdollisesti liittämällä uutta tietoa jo aikaisemmin opittuun. Oppimistilanteet tapahtuvat ensin teorialuokassa, jossa on käytettävissä AV-välineistö Power-Point -esitystä varten. Opetus toteutetaan opettajan esityksenä, jota täydentävät kurssin alussa jaetuttu opetusmateriaali, kyselevä opetus, kertaustehtävät, malliesimerkit (esim. pukeutumisesta, päähineistä, suojakäsineistä, värikoodatuista siivousvälineistä ja -leikkuulaudoista ja mikrobeista, joita on nähtävillä puhtausnäytteissä), lehtiartikkelit (käsittelee ruokien turvallisuutta ja puhtautta sekä ruokamyrkytyksiä) ja tutustutaan tyhjiin elintarvikepakkauksiin (tutkitaan mm. päivämääriä ja säilytystä). Joka päivälle on oma aiheensa ja aiheisiin liittyviä ennen mainittuja malliesimerkkejä.

Edellisten lisäksi oppimista vahvistaa se, että teoriassa opittua asiakokonaisuutta harjoitellaan vielä teoriatunnin jälkeen käytännön työnä opetuskeittiöllä, jossa mm. pestään kädet oikealla menetelmällä, harjoitellaan pesemään astioita käsin ja koneella oikeilla menetelmillä, tarkastellaan astianpesukoneita ja siivouskomeroita, harjoitellaan pyyhkimään tasoja ja puhdistamaan lattioita oikeilla menetelmillä. Opettajan näyttämät malliesimerkit, tarvittaessa ohjaus ja

kertaus sekä välitön palaute harjoittelun jälkeen varmistavat ymmärrystä ja oppimista. Myös itseohjautuvuus lisääntyy käytännön harjoittelun myötä ja tavoitteena onkin, että tätä kautta opiskelija saavuttaa itsenäisen työskentelyn edellyttämiä toimintatapoja. Ketään ei jätetä yksin, vaan tilanteita harjoitellaan niin kauan, että työ onnistuu.

Arviointi tapahtuu siten, että kurssin lopulla opiskelija antaa näytön osaamisestaan oppilaitoksen opetuskeittiöllä aidoissa tilanteissa opetuskeittiöpäivän yhteydessä. Näytön sisällöt ovat henkilökohtainen hygienia, hygieeniset työskentelytavat sekä käsien peseminen. Opettaja ohjaa tarvittaessa opiskelijaa ja arvioi näytön keskustelemalla yhdessä opiskelijan kanssa. Tuen tarve huomioidaan arvioinnissa. Arviointi annetaan myös kirjallisena. Näyttöjä on mahdollisuus olla seuraamassa ja arvioimassa myös toinen opettaja tai esim. oppilaitoksen ruokapalvelujen edustaja. Tämä osa-näyttö tapahtuu aina oppilaitoksella.

Muut myöhemmät näytöt toteutetaan joko työssäoppimispaikoilla opintokokonaisuuteen liittyvällä työssäoppimisen jaksolla, lähiopetusjaksolla oppilaitoksella tai yhteistyökumppaneiden tiloissa. Arvioinnit tapahtuvat kolmikantaperiaatteella. Näyttöaineisto - näyttötehtävät ja arviointikriteerit, sisältää myös mukautetut arviointikriteerit - on laadittu yhteistyössä toisen ammatillista erityisopetusta toteuttavan oppilaitoksen ammattiopettajien kanssa ja ne on hyväksytty toimielimessä, joten tässä kehittämishankkeessa en tuo esille enempää näyttöäisää.

5. POHDINTA

Kehittämishankkeen tavoitteena oli tuottaa selkokielistä opetusmateriaalia hygieniosaamisesta erityistä tukea tarvitseville oppijoille. Lisäksi tavoitteena oli luoda materiaali joka antaa valmiudet ammattiosaamisen näytön suorittamiseen. Luomalla opetusmateriaalin ja suunnittelemalla strukturoidun opetuksen sain kehitettyä itselleni toimivat työvälaineet, joiden avulla voin auttaa opiskelijoitani saavuttamaan opintokokonaisuuden oppimistavoitteita.

Uusien asioiden oppiminen ja ylipäättään ymmärrys siitä, että on kykenevä oppimaan sekä onnistumisen kokemukset luovat kestäväää kivijalkaa opiskelijoiden tuleviinkin opintoihin.

Myös itse koen hyötyneeni tästä kehittämishankkeesta paljon. Sain vihdoinkin hyvän syyn tuottaa huolellisesti suunniteltua selkokielistä opetusmateriaalia erityisopetuksen käyttöön. Opetusmateriaali tulee olemaan myös muiden opettajien käytössä, joten tällöin katson työn olevan myös oppilaitostasolla hyödyllinen.

Oppimateriaalin aiheisisältö minulla oli ruuanvalmistuksen opettajana hallussa. Näin ollen tehtäväkseni jäi soveltaa jo valmiita, pääasiassa yleiskielen tekstejä kohderyhmäni tarpeiden mukaisiksi.

Uusia vinkkejä sain mm. selkokielen periaatteista 'kirjoittamisen vaiheessa'. Eteeni tuli muutamia asioita, joista aikaisemmin en ole tiennyt tai tullut ajatelleeksi laatiessani opetusmateriaalia opiskelijoilleni. Näistä mainittakoon mm. useat tekstin ja kuvien ulkoasuun vaikuttavat tekijät.

LÄHTEET

Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry. Verkkomateriaali

<http://www.afasia.fi/>. [Viitattu 20.3.2008.]

Aro, T., Siiskonen, T. & Ahonen, T. (toim.) 2007. Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Juva: Bookwell Oy.

Autismi- ja aspergerliitto. Autismi-esite. Verkkomateriaali

http://www.autismiliitto.fi/files/346/Autismi-esite_9_painos.pdf.

[Viitattu 20.3.2008.]

Euroopan Yhteisön selko-opas. Eurooppalainen opas selkokielisen informaation tuottamiseksi kehitysvammaisille ihmisille. 1998/2003.

Verkkomateriaali <http://www.cs.tut.fi/jkorpela/helpoksi.html>. [Viitattu 18.1.2008.]

Internet-sivusto puhevammaisuudesta ja selkokielestä.

[Http://www.papunet.net/selkokeskus](http://www.papunet.net/selkokeskus).

Kehitysvammaliitto. Verkkomateriaali <http://www.kehitysvammaliitto.fi/>.

[Viitattu 20.3.2008.]

Kerola, K. (toim.) 2001. Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjinä. Porvoo: WS Bookwell.

Koskela, R., Kröger, K. ym. 2006. Erityisen tuen tarpeessa olevan tutkinnon suorittajan opas. Koulutusmateriaali. Henkilökohtaiset opinpolut. ESR.

Kuntoutussäätiö. Verkkomateriaali

http://www.kuntoutussaatio.fi/julkaisut/vk_erityisvaikeudet.html

[Viitattu 20.3.2008.]

Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu

<http://verneri.net/yleis/tietopankki/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>. [Viitattu 20.3.2008.]

Virtanen, H. (toim.) 2002. Selko-opas. Tampere: Tammerpaino Oy.

Wikipedia tietosanakirja. Verkkomateriaali

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Kehitysvamma>. [Viitattu 20.3.2008.]

OPETUSMATERIAALISSA KÄYTETYT LÄHTEET:

Hämäläinen, M., Isotalo, K., Kojo, H & Mäkinen, E. 2004. Kotitalouden perustaidot. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Pietilä, E., Savolainen, M. & Palo M. 2006. Elintarviketyötä puhtaasti. Tavoitteena hygieniaosaamiskortti. Perttulan erityisammattikoulu. Hämeenlinna: Suomalainen Kirjapaino Oy.

AMMe. Verkkomateriaali <http://www2.edu.fi/materiaalipankki>. [Viitattu 15.1.2008.]

Hygieniaosaaminen selkokielellä. Verkkomateriaali

<http://www.edu.fi/oppimateriaalit/hygieniaosaaminen>. [Viitattu 15.1.2008.]

Purtavaa puhtaasti. Verkkomateriaali

<http://www.edu.fi/oppimateriaalit/purtavaapuhtaasti>. [Viitattu 15.1.2008.]